

2001-2020 Yılları Arasında ABD'nin Güç Unsurlarının Değişimi ve Bu Değişimin Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri*

The Change in the Power Elements of the USA between 2001 and 2020 and Its Impact on the Structure of the International System

Demet GÜNTAY
UÇAR**

Burak Samih
GÜLBOY***

* Bu çalışma, Demet GÜNTAY UÇAR tarafından Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY danışmanlığında hazırlanan "ABD'nin Gücünün Değişimi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, e-posta: guntayd@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9555-8514

***Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü İstanbul, Türkiye, e-posta: bsg@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7309-8665

Geliş Tarihi / Submitted:
08.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
31.10.2024

Öz

Güç ve liderlik, çok katmanlı ve ilişkisel bir süreç olarak görülmelidir. Ancak, politik karar alıcılar genellikle gücü sahip olunan kaynaklar ve bunlarla elde edilebilecek sonuçlara indirgeme eğilimindedir. Bu tek boyutlu bakış açısı, baskı, kontrol ve tahakküm gibi sert güç unsurlarına dayalı bir güç anlayışı doğurmaktadır. Gücünü korumak veya artırmak isteyen bir aktörün, diğer aktörler üzerinde güç ve tahakküm kurma amacıyla sahip olduğu güç unsurlarına yüklenmesi, "güç yorgunluğu" olarak adlandırılabilir bir duruma yol açabilmektedir. Güç yorgunluğu, başat aktörün çözüm üretme kapasitesini sınırlayarak birim ve sistem düzeyinde krizlere neden olmaktadır. Bu çerçevede çalışma, güç yorgunluğu kavramsallaştırmasını Soğuk Savaş sonrasında şekillenen uluslararası sistemde ABD'nin başat rolüyle ilişkilendirerek, Bush, Obama ve Trump dönemleri üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Güç Yorgunluğu, Uluslararası Sistem, Irak Operasyonu, ABD'nin Küresel Güç Politikaları

Abstract

Power and leadership are a multi-layered and relational process. However, political decision-makers often tend to reduce power to the resources possessed and the results that can be achieved with them. This one-dimensional perspective leads to an understanding of power based on hard power elements such as coercion, control, and domination. When an actor who wants to maintain or increase its power overloads its power elements to establish power and domination over other actors, it can lead to a situation called "power fatigue". Power fatigue limits the capacity of the dominant actor to generate solutions, leading to crises at both the unit and system levels. In this context, the study aims to analyze the conceptualization of power fatigue through the periods of Bush, Obama, and Trump, considering the dominant role of the United States of America (USA) in the international system shaped after the Cold War.

Keywords: Power, Power Fatigue, International System, Iraq Operation, USA Global Power Policies

Extended Summary

After the Cold War, the United States of America (USA) rose as the sole superpower and leader of the international system. Throughout the 1990s, the USA projected the profile of a superpower that pursued a multilateral strategy based on international institutions and principles rather than using its dominant power in a unilateral approach. The policies pursued by the USA to maintain its global leadership created a general perception among the states and actors that embraced its leadership that they could benefit from the umbrella of prosperity and security provided by world trade and globalization. The international public's perception of the USA as a "benevolent hegemon" has played an essential role in the universalization of the liberal international system, which can be defined as a limited system in terms of the number of members but a comprehensive system in terms of its influence in shaping the behavior of actors.

The terror attacks of September 11, 2001, are regarded as a significant challenge to the USA's global power and leadership due to their asymmetric nature and the fact that they occurred on American soil. Additionally, these attacks have constituted a pivotal moment in the trajectory of the liberal international system. In the aftermath of the attacks, the gap between the actual structure of the global system and the perception of the USA's role and position in it has expanded. While the global system has evolved into a partially multipolar structure comprising state and non-state actors under the leadership of the USA, the USA's government has pursued an increasingly assertive and unilateralist policy of power to maintain its leading role in the system.

This policy resulted in a process whereby the USA began to erode the liberal international system it had helped establish in the aftermath of the Second World War. This process led to a shift in global public opinion, whereby the perception of an imperial hegemon replaced that of a benevolent hegemon. The tendency of the USA to influence the behavior of other actors in line with its interests through coercion and a unilateral approach has had two significant consequences.

The first consequence is the crises triggered by events that are interconnected in a cause-and-effect pattern and effective at both the unit and system levels. These crises are the Iraq operation, the 2008 economic crisis, the political crisis that emerged with Syria and the refugee problem, the social polarization within the USA centered on the "America First" mentality, and the global rise of the nationalist tendency.

The second consequence of the USA's unidimensional approach to power and leadership relations is the change in the relations between the USA and its allies. The USA's Hobbesian dynamics, unilateralism, coercion, and domination-oriented approach versus the allies' Kantian approach, multilateralism, and cooperation have affected not only the relations between the USA and its allies but also the nature of the liberal international system.

In USA global power politics between 2001 and 2020, the Bush and Trump eras were characterized by unilateralism and dominance, while the Obama era was marked by efforts to repair relations with the liberal international system based on multilateralism and cooperation. However, the USA's attempt to resolve its interests in the Middle East through non-state actors has led to new problems, such as the refugee crisis and the erosion of the welfare and security consensus in the liberal international system.

This study argues that power politics leads to the intensive use of military and economic resources, making dominant states more prone to power fatigue. This hypothesis is tested and gradually confirmed by the post-Cold War role of the USA in the international system.

Giriş

Güç kavramsal bir yapı içerisinde incelemek tarihin hemen her döneminde ilgi görmüş olmakla birlikte bilimsel bir perspektif kazanması 1950’li yıllarda başlayan çalışmalarla mümkün olmuştur. Bu çalışmalar güç literatürünün ilki; ideolojik tercihlerin şekillendirdiği teoriler, diğeri ise daha nesnel ve bütünsel bakış açısı olmak üzere iki ana anlayış üzerinde şekillendiğini göstermektedir.

Teorik yaklaşımların gücü kendi merceklerine uygun parametreler odağında ele almaları konunun belli bir özelliğinin öne çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, realist düşünce gücü kaynaklar ve sonuçlar üzerinden değerlendirirken, liberal düşünce, güce rehberlik eden, yönlendiren ve kontrol eden mekanizmalara odaklanmıştır. Konstrüktivist yaklaşım ise “gücü toplumu kapsayan ve sürekli devinim içinde olan bilgi temelli bir metagüç”¹ olarak görme eğilimindedir.

Ancak, teorik yaklaşımlar gücün bütünsel bir değerlendirmesini sunmada sınırlı kalmaktadır. Dahl, Polsby, Bachrach, Baratz, Lukes ve Baldwin gibi akademisyenlerin güce yönelik bütünsel ve nesnel yaklaşımları, “gücün sadece materyal kaynaklar üzerinden değil, aynı zamanda ilişkisel bir eylem”² olarak tanımlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, gücü sonuçlar üzerinden kontrol olarak ele alan ve “bir aktörün bir başka aktörü etkileyen, gelecekteki olayların olası örüntüsünü değiştirme kapasitesi”³ olarak tanımlayan ilk dönem yaklaşımların tek boyutlu olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, gücün yalnızca kontrolü değil, baskı ve zorlamayı da içeren iki yönlü bir yapıya sahip olduğunu; bu yapının açık çatışmalarla birlikte potansiyel sorunları ve gizli çatışmaları da kapsadığını ortaya koymaktadır.⁴ Ayrıca, sistemden ve geçmiş süreçlerden etkilenen, politik gündem üzerindeki kontrol sorununu da içeren çok boyutlu bir yapısı olduğuna işaret etmektedir.⁵

Derinleşen güç literatürü, gücün zaman, mekân, karşılıklı bağımlılık, sistemin yapısı ve teknoloji gibi değişkenlerden etkilenen dinamik bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, gücü statik veya determinist bir karakterle tanımlayan teorilerin uygulanmasını zorlaştırırken, politik karar alıcıların kapasite ve kontrole odaklanan tek boyutlu yaklaşımlara olan bağımlılığını artırdığı düşünülmektedir.

Tutarlı bir güç teorisi oluşturmaya yönelik engeller sadece gücün yapısal özelliklerinden değil aynı zamanda içinde yaşadığımız çok kutuplu dünya sisteminden de kaynaklanmaktadır. Özellikle küresel sistemi, “aktörlerin çeşitliliği, ekonomik karşılıklı bağımlılığın yoğunluğu, güvenlik sorunlarının karmaşıklığı ve uluslararası ve bölgesel kurumların sayısı gibi etkenlerle ilişkilendirerek “çok boyutlu dünya” (*multiplex world*)”⁶ olarak tanımlayan Acharya’ya kulak verilirse, farklı katmanlar arasında benzer ilkelerle işleyen bir güç anlayışı oluşturmanın neredeyse imkânsız olduğu söylenebilir.

Bu zorluklara rağmen, gücü doğru bir yaklaşımla ele almak son derece önemlidir. Doğru yaklaşımın ilk adımının, güce yönelik yaygın algısal yanılgılarla ilgili farkındalık

1 Michel Foucault, *The History of Sexuality: The Will to Knowledge*, Penguin Books, London, 1998, s. 63.

2 Harold D. Lasswell ve Abraham Kaplan, *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven, 1950, s. 32.

3 Nelson Polsby, *Community Power and Political Theory: A Further Look at Problems of Evidence and Inference*, Second Edition, Yale University Press, New Haven, 1980, s. 3-4.

4 Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, “The Two Faces of Power”, *American Political Science Review*, 56:4, 1962, s. 948.

5 Steven Lukes, *Power: A Radical View*, Second Edition, Macmillan, London, 1974, s. 29.

6 Amitav Acharya, After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order, *Ethics & International Affairs*, 31:3, 2017, s. 276-277.

geliştirmek olduğu düşünülebilir. Konuya ilişkin karşılaşılması muhtemel yanılığardan ilki, gücü kaynaklar ve sonuçlar ekseninde ele alan, aktörler arasındaki ilişkiyel derinliği göz ardı eden tek boyutlu yaklaşımdır. Diğer olası yanılığ ise, “bir aktörün (A) başka bir aktörün (B) yapmak istemediği bir şeyi ona yaptırabilmesi”⁷ olarak ifade edilen sezgisel tanıma olan bağılılıktır.

Kapasiteye odaklanan güç politikaları, güçlü aktörlerin hedeflerine ulaşmak için baskı ve zorlama gibi yöntemlerle şekillenen politikalara yönelmesine neden olmakta bu da güçlü aktör üzerinde önemli sonuçlar yaratmaktadır. Çalışmada bu etki “güç yorgunluğu” olarak tanımlanmaktadır. Güç yorgunluğu, kapasite bağlamında güçlü olan aktörün (A), güçsüz görülen aktörün (B) eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için güç kaynaklarını yoğun şekilde kullanmasıyla ilgili bir durumu ifade eder.

Literatürde yeterince ele alınmamış bir kavram olan güç yorgunluğu, güçlü aktörün gücü üzerindeki kontrolünü etkileyerek birim ve sistem seviyesinde krizlere yol açmaktadır. Lukes'in güç boyutlarını ifade eden Tablo-1'e göre, güç yorgunluğu, en çok tek boyutlu güç anlayışında ortaya çıkmaktadır. Ancak bu etki zaman, mekân, teknoloji ve karşılıklı bağımlılık gibi unsurlardan dolayı diğer boyutlarda da etkili olabilir.

Tablo 1. Lukes'un Farklı Güç Görüşleri ve Odak Noktaları⁸

Güç Görüşleri	Odak Noktaları
Tek Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none">1. Aktörlerin davranışları,2. Karar alma süreçleri,3. (Temel) sorunlar,4. Gözlemlenebilir (açık) çatışmalar,5. Siyasi katılımın ortaya çıkardığı politika tercihleri olarak görülen (öznel) çıkarlar.
İki Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none">1. Karar alma süreçleri ve kararsızlık üretimi,2. Güncel ve potansiyel sorunlar,3. Gözlemlenebilir (açık veya gizli) çatışmalar,4. Politik tercihler veya şikayetler olarak görülen (öznel) çıkarlar.
Üç Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none">1. Karar alma süreçleri ve politik gündem üzerinde kontrol,2. Güncel ve potansiyel sorunlar,3. Gözlemlenebilir ve örtülü çatışmalar,4. Öznel ve gerçek çıkarlar.

Güce dair bu örüntünün Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin küresel sistemdeki konumu ve etkisi açısından somut örneği, Bush, Obama ve Trump'ın başkanlık dönemlerinde gözlemlenebilir. Yaklaşık yirmi yılı kapsayan süreçte yaygın güç anlayışıyla şekillenen politikaların başat aktör ve sistem üzerindeki etkileri daha belirgin hale gelmiştir.

Çok kutuplu dünya sistemindeki değişimlerde farklı aktörlerin eylemlerinin önemli bir rolü olmakla birlikte, bu çalışmada ABD'nin 2001-2020 dönemindeki güç ve liderlik ilişkileri ile bunların uluslararası sisteme etkileri incelenmiştir. Çalışmanın temel varsayımı, güce yönelik yaygın algısal yanılığlarla şekillenen güç politikalarının, güç üzerinde kontrol sorunları yaratarak birim ve sistem düzeyinde krizlere yol açtığıdır. Bu varsayım doğrultusunda,

7 Robert Dahl, “Concept of Power”, *Behavioral Science*, 2:3, 1957, s. 202.

8 Lukes, *Power: A Radical View*, s. 29.

üç başkanın iktidarları döneminde güç politikalarıyla ilgili önemli olaylar arasında neden-sonuç ilişkileri kurulmuş ve bunların uluslararası sisteme etkileri incelenmiştir.

Tablo-2 ile çerçevelenen çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Irak operasyonu ve 2008 ekonomik krizi ilişkisi çerçevesinde Bush döneminin güç politikaları incelenmiştir. İkinci bölümde, Suriye Krizi ve mülteci sorununun öne çıktığı Obama dönemi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Trump'ın "Önce Amerika" söyleminin milliyetçi eğilimin küresel yükselişine ve Transatlantik ilişkileri üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır.

Tablo 2. Üç Başkanın İktidarları Döneminde ABD Gücünün Karakteristiği⁹

	George W. BUSH 20 Ocak 2001-20 Ocak 2009	Hussein Barack OBAMA 20 Ocak 2009-20 Ocak 2017	Donald TRUMP 20 Ocak 2017-20 Ocak 2021
İdeolojik Yaklaşım	Cumhuriyetçi / Neo-muhafazakar	Demokrat Parti / Liberal Müdahaleci	Cumhuriyetçi / İzolasyonist Eğilimler
Öne Çıkan Olaylar	1. 11 Eylül Saldırıları 2. Afganistan ve Irak Operasyonları 3. 2008 Ekonomik Krizi	1. Arap Baharı 2. Suriye Krizi 3. Orta Doğu'daki Askeri Gücün Azaltılması	1. Çin'le Rekabetin Artması 2. Toplumsal Kutuplaşma 3. Pandemi
Temel Anlayış	Daha güvenli ve güçlü Amerika	Yapabiliriz	Amerika'yı yeniden harika yap.
Temel Amaç	Ulusal güvenliği korumak için küresel terörle savaş	ABD'nin küresel meşruiyetini onarmak	Ekonomik kapasitenin artırılması ve Çin'i çevreleme
Küresel Düzen	Tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamlı küresel düzen	Çok kutuplu, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamlı küresel düzen	Çok kutuplu, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamı zayıflama eğilimli küresel düzen
Güç Statüsü	Süper güç	Büyük Güç	Büyük güç
Liderlik Etme Yöntemi	Yapısal ve Askeri Odaklı Sert Güç Unsurları Üzerinden Liderlik	Durumsal Liderlik	Yapısal ve Ekonomi Odaklı Sert Güç Unsurları Üzerinden Liderlik
Güç Yöntemi	Askeri odaklı sert güç yöntemleri Tahakküm ve zorlama yoluyla güç kurma	Akıllı güç Liderliği sağlamak için gücü bir yetenek olarak kullanma	Ekonomi odaklı, yaptırım ve zorlama yoluyla güç kurma
Uluslararası Meşruiyet	Zaman içinde giderek azalan destekleyici eğilim	Zaman içinde kısmen artan destekleyici eğilim	Sözde meşruluk dönemi

9 Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

1. Irak Operasyonu ve 2008 Ekonomik Krizinin Gölgesinde Bush Dönemi

Bush döneminde ABD'nin uluslararası sistemdeki etkileşimini belirleyen güç ilişkileri, “davranış ve etkileşimden kaynaklı eylemler ile bu eylemlerin etkileri üzerinden sağlanan diğerleri üzerinde kontrol veya tahakküm”¹⁰ yaklaşımıyla ele alınmıştır. Bu anlayış, gücü lider ve takipçileri arasında asimetrik bir ilişki olarak değerlendirmektedir. Bush yönetiminin güç anlayışını anlamlandırmada, Ikenberry'nin yapısal, kurumsal ve durumsal liderlik sınıflandırması işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

“Yapısal liderlik, dünya siyasi düzeninin genel şeklini yönetme yeteneği veren, maddi yeteneklerin dağılımını ifade etmekte ve genellikle hegemonya ile özdeşleştirilmektedir... Kurumsal veya normatif liderlik, devletlerin ilişkilerine rehberlik eden, yerinde ilke ve prosedürler koyan, aktörlerin üzerinde mutabık kaldığı kural ve uygulamaları ifade eder... Durumsal liderlikse diğer devletleri uluslararası sistemin istikrarına katkı yapmayı teşvik edici liderliği tanımlamaktadır...”¹¹

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan sınırlı liberal uluslararası düzende genellikle normatif ve durumsal liderlik yöntemlerini benimsemiştir. Ancak, 11 Eylül sonrasında yapısal liderlik anlayışı öne çıkmıştır. Bu dönemde, Ikenberry'nin yapısal liderlikle ilişkilendirdiği “fiziki güç veya zorlamayla, entelektüel, moral ve kültürel ikna veya rızayı birleştiren sosyal ve politik bir kontrol tarzı”¹² olarak tanımlanan hegemonyanın giderek kaybolduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Bush'un başkanlık dönemine damga vuran Irak operasyonu, ABD'nin güç ve liderlik yöntemindeki değişime örnektir. ABD, operasyonu terörle küresel mücadele konseptinin bir parçası olarak meşrulaştırmaya çalışsa da uluslararası kamuoyunu ikna etmekte başarısız olmuştur. Uluslararası kamuoyu, operasyonu, Bush Doktrini olarak bilinen önleyici savaş konseptinin tek taraflı olarak dünyaya dayatıldığı emperyalist bir eylem olarak değerlendirmiştir.

Irak operasyonu, ABD'nin bölgenin zengin kaynaklarına erişim ve Orta Doğu'da stratejik konumlanma gibi kısa vadeli hedefleri açısından başarılı olsa da, uzun vadede küresel liderliğini etkileyecek sorunları tetiklemiştir. ABD açısından yeni bir Vietnam'a dönüşen operasyon, ABD'nin emperyal hegemon olarak algılanışını güçlendirmiştir. *North Atlantic Treaty Organization* (NATO) üyesi ülkelerin vatandaşlarının ABD'nin küresel politikalarına yönelik onayını yansıtan Tablo-3, bu anlamda dikkat çekicidir.

10 Pamela Pansardi and Marianna Bindi, “The New Concepts of Power? Power-over, Power-to and Power-with”, *Journal of Political Power*, 14:1, 2021, s. 51.

11 G. John Ikenberry, “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, 111:3, Autumn, 1996, s.388-396.

12 Mehmet Akif Okur, *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*, 2. Basım, Ötügen Yayınları, Ankara, Ocak 2012, s. 41.

Tablo 3. NATO Müttefikleri Arasında ABD Üzerine Kamuoyu 1999-2007¹³

Ülke	1999-2000	Nisan-Mayıs 2003	Nisan-Mayıs 2007
Britanya	% 83	% 83	% 51
Kanada	% 71	% 63	% 55
Fransa	% 62	% 43	% 39
Almanya	% 78	% 45	% 30
İtalya	% 76	% 60	% 53
İspanya	% 50	% 38	% 34
Türkiye	% 52	% 15	% 9

Irak operasyonuna İngiltere, Polonya ve Avustralya dışında kalan müttefiklerin katılmaması, ABD ve Batılı müttefikleri arasındaki ortak çıkar algısının aşındığını göstermektedir. Bu durum, ABD'nin liderliğine yönelik destek ve güvenin zayıfladığını ortaya koymaktadır. Operasyon, aynı zamanda müttefikler arasındaki stratejik kültür anlayışının değişimini de yansıtmaktadır. Stratejik kültür, “ortak deneyimlerden, sözlü ve yazılı anlatılardan türetilen, kolektif kimliği ve diğer gruplarla ilişkileri şekillendiren, güvenlik hedeflerine ulaşmak için uygun amaçları ve araçları belirleyen paylaşılan inançlar, varsayımlar ve davranış biçimleri”¹⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Irak operasyonu, müttefiklerin kolektif kimlikleri ve güvenlik stratejileri arasındaki makasın açıldığını göstermektedir.

Stratejik kültürün şekillenmesi ve güvenlik tercihlerini yönlendirmesinde kimlik, değerler ve algısal mercekler önemli bir rol oynamaktadır.¹⁵ Bu perspektiften değerlendirildiğinde, Bush döneminde öne çıkan yeni muhafazakâr düşüncenin, ABD ve Batılı devletler arasındaki stratejik kültür değişiminde etkili olduğu görülmektedir. Bu düşünce kökenini, Amerika'nın etki alanını küresel ölçekte genişletmesi Tanrı tarafından kendisine verilmiş bir hak ve Amerika'nın doğal misyonu”¹⁶ olduğu inancından almaktadır. Yeni muhafazakâr düşünceyle şekillenen politikalar, küresel kuzeyde elli yılı aşkın sürede gelişen normatif süreçlerin, diplomasinin ve çok taraflılığın geri plana itilmesine yol açmıştır. Irak operasyonu bunun somut örneğidir.

Operasyon, ABD'nin anarşik uluslararası sistemdeki gücünü ve çıkarlarını tek taraflı politikalarla maksimize etme arayışını yansıtmaması nedeniyle Hobbesçu dinamiklerle ilişkilendirilebilir. Müttefikler arasında “Amerikan İmparatorluğu” söylemlerine yol açan operasyon, ABD'nin sisteme, sistemin aktörlerinin de lidere yabancılığınca yol açmıştır. Uzun ve maliyetli savaş geçmişi nedeniyle Kantçı çizgiyi ve çok taraflılığı benimseyen Avrupalı devletlerin, Irak'taki sorunların diplomasi yoluyla çözülmesini savunmaları bu varsayımı doğrulamaktadır. ABD ve Avrupa arasındaki anlayış farkını göstermek açısından, Kagan'ın Avrupalıların Venüs'ten, Amerikalıların Mars'tan geldiği alegorisi oldukça anlamlıdır. Kagan'a göre, ABD, sert güç unsurlarını kullanma konusunda hevesli, diplomasi

13 Ole R. Holsti, *To See Ourselves as Others See Us*, Michigan University Press, Ann Arbor, 2008, s. 19.

14 Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, and Jeffrey A. Larsen, Introduction, Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, and Jeffrey A. Larsen, (eds.), *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 9.

15 Jeannie Johnson, “Conclusion: Toward a Standard Methodological Approach”, *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, s. 245.

16 Walter Russell Mead, *Special Providence American Foreign Policy and How It Changed the World*, Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2009, s. 147-151.

konusunda sabırsızken, Avrupa, uluslararası hukuk ve diplomasi çerçevesinde hareket etmeye, iş birliği ve ikna temelli güç politikalarına başvurmaya daha yatkındır.¹⁷

Irak operasyonu, küresel sistemin lideri konumundaki bir devletin içinde bulunduğu sistemle ve sistemi oluşturan mekanizmalarla anlamlı ilişkiler kurmasının önemini ortaya koymaktadır. Yeni muhafazakâr düşüncüyü benimseyen karar alıcıların ön alıcı savaş, terörle küresel mücadele gibi politikaları, liberal uluslararası sistemin dinamikleriyle çatışan örneklerdir. Bu yaklaşım, ABD ve sistemdeki aktörler arasındaki ortak çıkarların azalmasına, ABD'nin liderliğinin sorgulanmasına ve gücü üzerindeki kontrolünün kaybolmasına neden olmuştur.

Irak operasyonu ABD ve küresel sistem üzerinde ağır sonuçlar yaratmıştır. 4400 ABD askerinin ölmesine, 32.000'inin yaralanmasına, 650.000'i sivil olmak üzere toplam bir milyon Iraklı'nın hayatını kaybetmesine, milyonlarca Iraklı'nın göç etmesine yol açan savaş, ABD hazinesine bir trilyon dolardan fazla yük getirmiştir.¹⁸ Ayrıca Irak'ın siyasi birliği yıkılmış, topraklarının büyük bir bölümü IŞİD'in eylem coğrafyasına dönüşmüştür. ABD yönetimi bölgede ortaya çıkan savaş sarmalını finanse etmek için giderek daha fazla kendi güç kaynaklarına yönelmiştir. Bu durum önce ABD'yi ardından Avrupa başta olmak üzere tüm dünyayı etkileyen ekonomik krize yol açmıştır.¹⁹

2008 ekonomik krizinin ABD vatandaşlarına kontrolsüz verilen konut kredileriyle ilişkili olduğu düşüncesi yaygın bir kanıdır. Bununla birlikte faiz ve vergi indirimleri, yüksek risk gruplarına kredi kullandırma gibi kararların bilinçli bir siyasi tercih olduğu yönünde de tartışmalar bulunmaktadır. Tartışmaların arka planına hâkim olan düşünce, ABD yönetiminin yapay refah politikalarına yönelmesini, Irak başta olmak üzere sınır ötesi operasyonlara yönelik iç kamuoyunun tepkilerini azaltmakla ilişkilendirmektedir. Bu düşüncüyü savunan akademisyen Oatley'e göre, Irak operasyonunun finansmanının vergi arttırmak yerine borçlanmayla sağlanması, cari açığı arttırarak, finansal sistemin istikrarsızlaşmasına ve kriz üretir hale gelmesine neden olmuştur.²⁰

Büyük güçler arasında güç ve prestiji kazanmak veya korumak için riskli politikalara yönelme yaygın bir anlayıştır. Irak operasyonu, geçmişte İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa'nın politikalarıyla doğrulanan bu varsayım için önemli bir örnektir. Levy'nin de ifade ettiği gibi "otoriteleri şüphe altında olduğundan, düşüşteki büyük güçler için risk alma güdüsü ve itibarını korumak için bir savaşı hızlandırmak özellikle önemli olabilir."²¹ Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin Irak operasyonuna ilişkin motivasyonunu; liderliğini devam ettirme anlamında hayatta kalma duygusu, çıkarlar ve prestij kazanma isteği ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak operasyon ve 2008 krizi arasındaki ilişkiye odaklanıldığında oluşan çıktı; agresif ve yayılcı politikalara yönelen devletlerin kazançlar kadar risklerle de

17 Robert Kagan, *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Vintage Book, New York, 2004, s. 4.

18 Raymond Hinnebusch, "The American Invasion of Iraq: Causes and Consequence", *Perceptions*, 12:1, Spring 2007, s. 24.

19 Wallerstein, 2002 tarihli analizinde, ABD'nin 20. yüzyılın son otuz yılında hegemonyasını genişletmeye yönelik girişimlerine katkıda bulunan ekonomik, siyasi ve askeri faktörlerin, aynı zamanda ABD'nin gerilemesine neden olacak unsurlarla örtüşüğünü savunmuştur. Bu analiz, çalışmada savunulan görüşü desteklediği değerlendirilmektedir. Söz konusu çalışma için bkz. Immanuel Wallerstein, "The Eagle Has Crash Landed", *Foreign Policy*, July-August 2002, <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/the-eagle-has-crash-landed/>.

20 Thomas Oatley, *A Political Economy of American Hegemony: Buildups, Booms, and Busts*, Cambridge University Press, New York, 2015, s. 144.

21 Jack S. Levy, "Research Note: Declining Power and the Preventive Motivation for War," *World Politics*, 40:1, 1987, s. 87.

karşılaşılabileceklerini göstermektedir. Bu durum Snyder'in emperyal mitler olarak sıraladığı domino teorisi miti ile uyumludur:

*"Domino Teorisi: Kümülatif Kazançlar ve Kayıplar Miti; Savunması güçlü olmayan zengin kaynaklara sahip periferinin ele geçirilmesi devletin gücünü artırıp, diğer büyük güçlerle olan rekabetini olumlu olarak etkilerken, periferide yaşanan kayıplar ekonomik sistemde, askeri kaynaklarda ve müttefikler arasındaki güven ilişkilerinde kayıplara yol açarak merkezde çöküş yaratabilir."*²²

Snyder'in mit olarak belirttiği durumun, Irak operasyonu ve ardından gelen 2008 ekonomik kriziyle gerçeklik kazandığı görülmektedir. Bu iki olaya bu mit odağında bakarak aralarında bağlantısal bir ilişki kurmak, güç ve liderlik ilişkilerini anlamlandırma pratiğine katkı sunabilir. Buna göre bu örüntüden çıkarılabilecek ilk sonuç; A'nın B üzerindeki kontrolüne odaklanan, baskı, ceza, tahakküm yoluyla şekillenen tek boyutlu güç yaklaşımının A üzerinde ciddi sonuçlar doğurabileceğidir.

İki olay arasındaki ilişki, sahip olunan güç kaynaklarının kontrolsüz olarak kullanılmasının gücün kontrolden çıktığı bir süreç doğurarak, birim ve sistemi etkileyen krizleri tetikleyebileceğini düşündürmektedir. Güç yorgunluğu olarak ifade edilebilecek bu durumu yaratan bir diğer etken ise; sistemde lider konumundaki A'nın ideoloji, stratejik kültür, normatif anlayış gibi özellikleriyle içinde bulunduğu sistemin doğası arasındaki kopukluktur.

2008 finansal krizi, liberal sistemin iki ana uzlaşısı sütunu olarak kabul edilen refah ve güvenlik sütunundan refahi işsizlik, gelir adaletsizliği ve yoksulluk döngüsüyle tahrip ederek ABD ve Batılı müttefikleri arasındaki gerilimi tetiklemiştir. Çin ve Rusya, bu gerilimi ticaret ve enerji alanları başta olmak üzere çeşitli politikalarla manipüle ederek derinleştirmiştir. Krizle birlikte ABD'nin dış politika yapım süreçlerinde iç politikanın etkisi artmıştır.

2. Suriye İç Savaşı ve Mülteci Sorununun Gölgesinde Obama Dönemi

Obama'nın göreve geldiği dönemde uluslararası sistemin ve ABD'nin sistemdeki yerinin görünümü kabaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Uluslararası sistem, kısmi kutuplu yapıya dönüşmüştür.
2. ABD'nin güç kapasitesinden kaynaklanan liderliği devam etmekle birlikte zihinsel planda liderliğine ilişkin kuşkular giderek çoğalmıştır.
3. Küresel gündemin genişleyen ve derinleşen güvenlik sorunları, liberal sistemin iki ana uzlaşısı unsurundan biri olan güvenlik konularını olumsuz etkileyerek ABD'nin liderliğini tehdit etmektedir.

Obama döneminde sistemin yapısı çok kutuplu olsa da maddi güç kapasitesiyle belirlenen hiyerarşi ABD lehinedir. Bu durum, Obama yönetimini ABD liderliğini onaracak politikalara yöneltmiştir. Ayrıca Obama döneminde güç ve liderlik ilişkileri bazı ön kabuller temelinde şekillenmiştir. Bunlardan birincisi, ABD'nin gücünün sınırları olduğudur. Diğeri, Soğuk Savaş döneminde refah ve güvenlik konuları üzerinde sağlanan mutabakatın devam edebilmesi için ABD'nin müttefiklerinin desteğine ihtiyacı duymasındır.

²² Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York, 1991, s.3-4.

ABD ve müttefikleri arasındaki “karşılıklı vazgeçilmezlik”²³ bağı, “tek taraflılığın ve Amerikan istisnacılığının geri plana itilmesini,”²⁴ sağlarken, diplomasi, çok taraflı iş birliği, uluslararası hukuk ve kurumları temel alan anlayışı canlandırmıştır.²⁵ Obama'nın yaklaşımı, Bush döneminde ihmal edilen liberal anlayışla uyum sağlama çabasını yansıtmaktadır. Obama bu süreçte sadece müttefiklerle değil, başta Müslüman ülkeler olmak üzere Bush yönetimi tarafından ötekileştirilen diğer devletlerle ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır.

Ekonomik kriz, Obama'nın güç ve liderlik stratejilerini harcamaları azaltma odağında şekillendirmesine neden olmuştur. Bu politikaları etkileyen diğer unsur ise Bush döneminde yıpranan küresel imajın düzeltilmesidir. 2000 ve 2008 yıllarındaki ABD'ye yönelik olumlu duyguları karşılaştıran Tablo-4 bu politikanın rasyonel bir politika olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. ABD'ye Yönelik Olumlu Duygular²⁶

Ülke	2000	2008
Britanya	% 83	% 53
Fransa	% 62	% 42
İspanya	% 50	% 33
Almanya	% 78	% 31
Polonya	%86	%68
Japonya	%77	%50
Türkiye	% 52	% 12

Obama döneminde ABD'nin büyük stratejisinin ana motifini ABD'nin küresel liderliğini yeniden sağlama çabası oluşturmaktadır. Jarvis ve Lister'e göre bu strateji iki unsurdan oluşmaktadır:

“Birincisi; ABD'nin denizaşırı taahhütlerini azaltmayı, yükleri küresel ortaklara kaydırmayı ve dünyadaki konumunu geri kazanmayı hedefleyen çok taraflı tasarruf (multilateral retrenchment) politikasıdır. İkincisi; yönetimin, müttefiklerine güven ve rakiplerine kararlılık sinyali vermek üzere, diğer ülkelerin meydan okumaları karşısında dünya genelinde nüfuz ve idealler yaratmaya istekli olduğunu göstereceğini ifade eden kontra vuruş (counter punching) politikasıdır.”²⁷

Obama'nın sekiz yıllık başkanlık dönemi, sistemik yapının ve iç politik gündemin dayattığı koşullara verilen rasyonel tepkilerin idealist bir retorikle şekillendirilmesini yansıtmaktadır. Bu dönemde, özellikle 2008-2011 yılları arasında, küresel liderliğin rıza ve ikna süreçleriyle sağlanmaya çalışıldığı idealist yaklaşım daha belirgin hale gelmiştir. 2010'da yayımlanan ulusal güvenlik belgesi bu anlayışı yansıtmaktadır. Belgede, Çin dahil olmak üzere herhangi bir düşman tanımlanmamış, çok taraflılığa, ilkelere, kurumlara ve normatif süreçlere vurgu yapılmıştır. Geçmişin sorunlarıyla başa çıkmak için kurulan

23 Leslie H. Gelb, “Necessity, Choice and Common Sense: A Policy for a Bewildering World”, *Foreign Affairs*, 88:3, May/June 2009, s. 71.

24 Nicholas Kitchen, “The Obama Doctrine – De'tente or Decline?”, *European Political Science*, 10, 2011, s. 32.

25 Steven W. Hook, *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*, Fifth Edition, Sage Publications, London, 2017, s. 351.

26 Pew Global Attitudes Project, “Views of the USA”, <https://www.pewresearch.org/global/2008/06/12/chapter-2-views>, erişim 27.02.2024.

27 Lee Jarvis and Michael Lister, “For the Record: Re(constructing) Obama's Foreign Policy Legacy”, Michelle Bently, Jack Holland (eds.), *The Obama Doctrine a Legacy of Continuity in US Foreign Policy*, Routledge, New York, 2017, s. 213.

uluslararası kurumların mevcut sistemin problemleri karşısında yetersiz kaldığı kabul edilmiş ancak sorunların uluslararası kurumlar ve ilkeler aracılığıyla çözülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.²⁸

2008-2011 yılları arasında güce yönelik politikalarda sert ve yumuşak güç unsurlarını birleştiren akıllı güç stratejisi benimsenmiştir. Küresel siyasetin yapısının üç boyutlu piramit gibi şekillendiğini söyleyen Nye'ya göre; tepede askeri açıdan ABD'nin üstünlüğüyle tek kutuplu bir yapı, orta kısımda ekonomik alanda çok kutuplu bir sistem ve en altta, gücün devlet dışı aktörlere kaotik bir şekilde dağıldığı bir düzlem bulunmaktadır. Böyle bir yapı, ikna ve zorlamanın birlikte kullanıldığı stratejilerle ele alınmalıdır.²⁹

Obama yönetiminin 2008-2011 yılları arasında benimsediği liderlik tarzının, durumsal liderlik anlayışıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ikenberry durumsal liderliği şekilde tanımlamaktadır:

“Devletlerin güç dağılımı veya kurumlar dizisinden ayrı olarak iş birliğini teşvik eden eylem ve girişimlerini ifade eder. Fark yaratan, devletin güç kapasitesinden ziyade, uluslararası sistemi inşa etmek, yeniden yönlendirmek için belirli fırsatları görme becerisi veya zekasıdır. Bu bağlamda, liderlik, devlet çıkarlarını tanımlamak için yeni bir yaklaşım ve ilerleme yolu sunan, böylece mevcut ilişkileri dönüştüren belirli bir kişide somutlaşır.”³⁰

Durumsal liderlik, liderliği bir devletten çok kişisel temelde değerlendiren bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, 2008-2011 yılları arasında Obama'nın kişilik özelliklerinin, evrensel değerlere ve normatif süreçlere vurgu yapan söyleminin, ABD'nin imajını olumlu yönde desteklediği söylenebilir. Ancak, 2011'de Tunus'ta başlayarak Arap dünyasına yayılan isyanlar, Obama'nın imaj ve retorüğünün sınırlarını ortaya koymuş, onun stratejilerinin, “gerçekliği yeniden şekillendiren dönüştürücü politikalar yerine, mevcut duruma uyum sağlayan tepkiler dizisi olduğu”³¹ yönündeki eleştirileri gündeme getirmiştir.

Orta Doğu'daki birçok ülkeyi etkileyen ve Arap Baharı olarak bilinen protestolar, mevcut rejimlerin baskıcı politikaları, yolsuzluk, gelir adaletsizliği ve yoksulluk gibi sorunlardan kaynaklanmıştır. Protestocuların profili incelendiğinde, çoğunluğunu 25 yaş altı gençlerin oluşturduğu, daha eğitilmiş ve geç evlenen, sosyal medya ve bilgi iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanan bir kitle olduğu görülmektedir.³² Bu durum, Bush'un terörle mücadele doktrininde yer alan demokrasiyi teşvik ve demokratik dönüşüm konularının ne ölçüde olgunlaşmaya başladığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Bush'un Orta Doğu'daki terörle mücadele politikası, sert güç unsurlarının yanı sıra bölgenin politik, ekonomik ve sosyal koşullarını demokrasi ve özgürlük kavramları içinde dönüştürmeyi amaçlayan yöntemleri de içermiştir.³³ Bu politikalar, oy verme ve temsil

28 White House, “National Security Strategy 2010”, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/national-security-strategy-may-2010>, erişim 25.12.2023.

29 Joseph S. Nye, “Get Smart”, *Foreign Affairs*, July/August 2009, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart>, erişim 03.01.2024.

30 G. John Ikenberry, “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, 111:3, Autumn, 1996, s. 395.

31 Timothy Lynch, “Obama, Liberalism and US Foreign Policy”, Inderjeet Parmar, Linda B. Miller ve Mark Ledwig (eds.), *Obama and the World: New Directions in US Foreign Policy*, Second Edition, Routledge, London, 2014, s. 41.

32 United Nations Human Development Reports, “Arab Human Development Report 2009: Challenges to Human Security in the Arab Countries”, <https://hdr.undp.org/content/challenges-human-security-arab-countries>, erişim 27.12.2023.

33 Oz Hassan, “Bush's Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East” *Democracy and*

hakkı gibi kazanımlar sağlarken, aynı zamanda ABD'nin çıkarlarını ve imajını tehdit eden aktörlerin bölge siyasetinde etkin hale gelmesine yol açmıştır. Bush döneminde edinilen tecrübeler, Obama yönetiminin bölgede istikrarı koruma amacıyla otoriter Arap rejimlerini desteklemeye dayanan geleneksel Orta Doğu politikasına geri dönmeye neden olmuştur.

Arap Baharı döneminde Obama yönetiminin karşılaştığı en büyük zorluk, bölgedeki Amerikan çıkarları ile ABD ekonomisi ve imajına yönelik tehditler arasında denge kurma ihtiyacıydı. Bu gereksinim, ABD'nin Orta Doğu'daki farklı ülkeler için farklı stratejiler geliştirmesine yol açtı. Örneğin, Mısır'daki Mübarek yönetimine karşı yapılan protestolar olumlu yönde desteklenirken, ABD donanması için stratejik öneme sahip Bahreyn'de yönetimin protestoculara yönelik şiddetine sessiz kalınmıştır. Shadi Hamid'in belirttiği gibi, “farazi, belirsiz ve çekingen”³⁴ stratejiler, Obama yönetiminin ilk yıllarında benimsemeye çalıştığı idealist ve vizyoner yaklaşımla çelişmektedir. Bu tutarsız politikalar, küresel liderlik iddiasındaki bir ülkenin, değerleri ve çıkarları arasında anlamlı bağlar kurmasının ve bu bağları dış politika stratejilerine yansıtmasının önemini göstermektedir.

BM Güvenlik Konseyi, 17 Mart 2011'de protestoların iç savaşa dönüştüğü Libya'daki duruma, koruma sorumluluğu doktrini çerçevesinde askeri müdahale yapılmasına karar vermiştir. Bu kararın ardından, NATO tarafından Fransa liderliğinde “Şafak Yolculuğu” adı verilen operasyon başlatılmıştır.³⁵ ABD'nin operasyondaki rolü, koalisyon güçlerine istihbarat, lojistik, arama-kurtarma konularında destek sağlamaktır. Libya operasyonu, ABD'nin gücünün sınırlarını kabul etmesi ve liderliğini koruyabilmek için gerekirse geri planda kalabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak, bu durum Obama'nın liderlik anlayışıyla ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Obama yönetiminin politikaları, bazı akademisyenler tarafından “istikrarlı ve barışçıl bir dünya düzenini güçlendirmenin yükünü omuzlamaya yardımcı olmak için etkili diğer ulusları teşvik etmek”³⁶ şeklinde tanımlanan sorumluluk doktrini ile ilişkilendirilmektedir. Bazıları ise bu politikaların, uzun vadede ABD lehine sonuçlar yaratabilecek “denge, sürdürülebilirlik, itidal, kesinlik, sabır, yanılabilirlik, şüphecilik ve Amerikan istisnacılığı”³⁷ içeren bir strateji olduğunu öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, Obama'nın stratejisinin ABD'yi “dünyaya geriden liderlik eden bir ülkeye dönüştürdüğünü”³⁸ söyleyen yorumlar da mevcuttur. 2012 yılının başında Esad yönetimine karşı başlayan ve iç savaşa dönüşen Suriye krizi, bu yorumların artmasına neden olmuştur.

Rejim güçlerinin orantısız şiddeti, ılımlı muhalif unsurların diplomasi ve maddi konularda eksik kalması, Körfez ülkelerinin El-Nusra gibi şiddet yanlısı gruplara destek vermesi Suriye'deki olayların kontrolden çıkmasına yol açmıştır.³⁹ Krizin başlangıcında ABD yönetimi, Suriye Devlet Başkanı Esad'ı “rejimin Suriye halkı tarafından tamamen reddedildiği

Security, 4:3, September-December 2008, s. 269.

34 Shadi Hamid, “Islamism, The Arab Spring, and the Failure of America's Do-Nothing Policy in the Middle East” *The Atlantic*, 9.10.2015, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/middle-east-egypt-us-policy/409537>, erişim 27.12.2022.

35 Ali Osman Karaoğlu, “Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6:1, 2019, s. 207.

36 Nina Hachigian ve David Shorr, “The Responsibility Doctrine”, *The Washington Quarterly*, 36:1, Winter 2013, s. 76-77.

37 Derek Chollet, *Long Game: How Obama Defied Washington and Redefined America's Role in the World*, Public Affairs, New York, 2016, s. 28.

38 Simon Chesterman, “Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention After Libya”, *Ethics & International Affairs*, 25:3, 2011, s. 283.

39 Robert S. Ford, “The Syrian Civil War: A New Stage, but Is It the Final One?”, *Middle East Institute*, April 2019, https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, erişim 18.01.2023.

gerçeğiyle yüzleşmeye ve istifa etmeye çağırması⁴⁰ ve “Suriye Ulusal Koalisyonu’nu, Suriye halkının tek meşru temsilcisi olarak tanıdığını ve desteklediğini”⁴¹ açıklamıştır. Ancak söylem temelinde gelişen politikalar krizin, “3,7 milyon Suriye vatandaşının ülkesini terk ettiği, 210.000’den fazlasının öldüğü”⁴² mezhepsel bir iç savaşa dönüşmesine engel olamamıştır.

Suriye krizi, Obama yönetimi üzerinde büyük baskı yaratmıştır. ABD, bir yandan gücünün sınırlarının farkında olurken, diğer yandan büyük güç olmanın belirleyici bir özelliği olan başkalarının eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda etkileme dürtüsü arasında sıkışmıştır. Bu durum, ABD yönetimini ekonomik olarak düşük maliyetli, devlet egemenliğine doğrudan müdahale olarak algılanıp ABD imajına zarar vermeyecek ve idealist tutumunu yansıtacak politika arayışına yönelmiştir. Bu politik araç, vekalet savaşı (*surrogate warfare*) olmuştur.

Latince “*subrogate*” kelimesinden türeyen vekalet savaşı; “bir devletin kendi vergi mükellefleri, karar alıcıları ve ordusu için savaşın maliyetini azaltmak amacıyla savaşın getireceği stratejik, operatif ve taktik maliyetlerin kısmen veya tamamen bir insan ya da teknolojik vekile devredilmesini”⁴³ ifade etmektedir. Smith, Suriye kriziyle işlevsel bir araca dönüşen vekalet savaşını şu şekilde açıklamaktadır:

“ABD ordusunun sahip olmadığı veya kullanmak istemediği yeteneklerin yerini alarak, ABD’nin askeri hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olan, belirli işlevleri yerine getiren Savunma Bakanlığı dışındaki bir varlıktır. Güç çarpanları olarak hareket eden vekiller, üçüncü ülkeler, ortak ülkeler, ittifaklar, koalisyonlar, isyan grupları, terör örgütleri, özel askeri şirketler ve etnik diasporaları içerebilen devlet ve devlet dışı aktörler olabilir.”⁴⁴

Obama yönetimi, 2015 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesi’nde vekalet savaşını bir strateji olarak benimsediğini açıklamıştır. ABD’nin askeri gücünün sadece gerekli durumlarda kullanılacağını belirtildiği belgede, “ABD’nin veya müttefiklerinin kalıcı çıkarlarına yönelik tehditler karşısında gerektiğinde tek taraflı olarak askeri güç kullanacağı, kırılan devletlerin ve toplulukların kapasitelerini güçlendirmek için yerel ortakların eğitileceği ve teçhizat sağlanacağı”⁴⁵ ifade edilmiştir.

ABD yönetiminin, doğrudan tehdit veya risk oluşturmayan durumlarda yerel partnerlerden faydalanmayı amaçladığı “eğit-donat” projesi, küresel sistemin güvenliği açısından riskli bir stratejidir. ABD’nin maliyet ve küresel imajına yönelik kaygılarıyla şekillenen projenin riskleri; ilkesel sınırlarının belirsizliği ile yerel partner olarak ifade edilen unsurların ve eylemlerinin denetlenebilir olmamasıyla ilgilidir. Krieg bu konuda şunları söylemektedir:

40 Jason Ukman and Liz Sly “Obama: Syrian President Assad must step down”, *Washington Post*, 18.1.2011, <https://www.washingtonpost.com/>, erişim 18.01.2023.

41 “Obama Recognizes Syrian Opposition Coalition”, *CNN*, 12.12.2012, <https://edition.cnn.com/2012/12/11/world/us-syria-opposition/index.html>, erişim 18.01.2023.

42 “Syria Death Toll Now Exceeds 210.000: Right Group”, *Reuters*, 7.2.2015, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-toll>, erişim 01.02.2023.

43 Andreas Krieg, “Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East”, *International Affairs*, 92:1, 2016, s. 99.

44 Kelly H. Smith, “Surrogate Warfare for the 21st Century”, United States Army Command and General Staff College, 2006, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA451060.pdf>, erişim 26.02.2023.

45 White House, “National Security Strategy 2015”, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf, 8-9, erişim 01.03.2023.

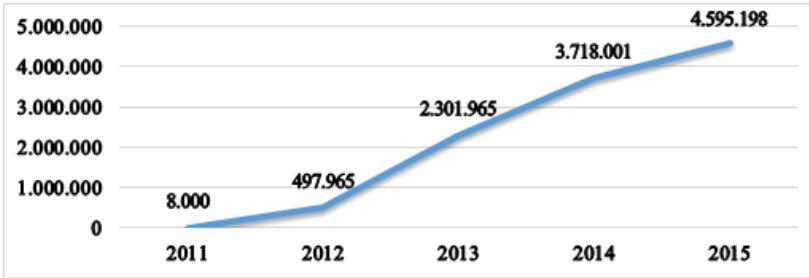
*"Patron ve vekil arasındaki stratejik veya operasyonel düzeydeki iş birliğinin derecesi ne olursa olsun vekiller nihayetinde kendi gündemlerini izleyen özerk aktörlerdir. Patron tarafından sağlanan para, mal ve silahların, ortakları ve rakipleri karşısında kişisel konumlarını güçlendirmeye çalışan bireysel diktatörlerin, aşiret, isyancı veya ideolojik liderlerin eline geçme riski bulunmaktadır."*⁴⁶

Vekil savaş stratejisi, küresel liderlik iddiasındaki bir devletin temkinli yaklaşması gereken bir yöntemdir. Bu strateji, bölge üzerinde etkili olmak isteyen "küresel ve bölgesel güçler ile diğer çıkar çevrelerinin savaşı finanse etmesi sonucunda kontrolden çıkmış ve Suriye'ye 27.000-31.000 yabancı savaşçının gelmesine"⁴⁷ neden olmuştur. Devlet mekanizmasının etkin olmadığı bir bölgede, "temel odakları ekonomik kazançlarını maksimize etmek veya politik, dini, etnik amaçlar taşıyan devlet dışı aktörlerin"⁴⁸ sahaya sürülmesi büyük bir savaş sarmalı yaratmıştır.

Vekalet savaşları zamanla devlet mekanizmasının etkin olmadığı Yemen, Irak, Mısır ve Libya'ya da sıçrayarak, bu bölgelerde "silahlı aktörlerin hakim olduğu otoriter yönetim koalisyonları, yağma, gasp, kaçakçılık, rüşvet ve şiddete dayalı birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağımlı bir ekonomik ekosistem oluşturmuştur."⁴⁹ Bu ekosistemi devam ettirmek isteyen aktörler, insan kaçakçılığından, yağmaya, işkenceden tecavüze gibi insan hakları ihlallerine karışmışlardır.

Suriye'deki iç savaşın sonucunda nüfusun %6'sı öldürülmüş, sakat bırakılmış veya yaralanmıştır.⁵⁰ Geriye kalan milyonlarca Suriyeli, devlet mekanizmasının çökmesi nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye krizinin yoğun yaşandığı 2011-2015 yılları arasındaki mülteci sayıları Tablo-5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Suriyeli Mülteci Sayısı (2011-2015)⁵¹

46 Krieg, a.g.y. s. 111.

47 Elizabeth Ferris and Kemal Kirişçi, *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*, Brookings Institution Press, Washington, April 2016, s. 17.

48 Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun, "Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian Conflict", Özden Zeynep Oktav (eds.), *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Springer International Publishing, 2018, s. 1-31.

49 Steven Heydemann, "Syria's Dissolving Line Between State and Nonstate Actors", *Brookings*, 27.1.2023, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2023/01/27/syrias-dissolving-line-between-state-and-nonstate-actors/>, erişim 05.03.2023.

50 United Nations Development Programme, "Alienation and Violence Syria Impact of Syria Crisis Report 2014", March 2015, <https://www.undp.org/syria/publications/alienation-and-violence-impact-syria-crisis-report-2014>, erişim 01.03.2023.

51 United Nations Operational Data Portal, "Refugee Situations", <https://data.unhcr.org/en/documents/details/39309>, erişim 01.03.2023.

ABD açısından Suriye krizi kontrolden çıkmış ve Jervis'in ifadesiyle "standart çözümleri ve yaklaşımları bozan, özellikle karmaşık habis bir sorun"⁵² haline gelmiştir. Güç ve liderlik ilişkileri açısından bu krizin üç önemli sonucu olduğu görülmektedir. Birincisi; krizle birlikte sistemdeki karşıt blokların görünürlüğü artmış, diğer deyişle ABD'nin küresel güç mücadelesindeki rakipleri belirginleşmiştir.

ABD'nin sahada etkin olmamasının yarattığı güç boşluğundan faydalanan Rusya, Çin, İran ve Suudi Arabistan gibi küresel ve bölgesel güçler, bölgedeki askeri ve stratejik varlıklarını artırmaya başlamıştır. Bu durum, bölgenin, "bölgedeki devletler içinde veya arasında yerel çatışmalarla ve bölge dışı rakip büyük güçlerin katılımıyla kuşatılmış bir coğrafi bölge"⁵³ olarak tanımlanabilecek jeopolitik çatışma kuşağına dönüşmesine yol açmıştır.

Suriye krizinin, ABD'nin küresel liderliği açısından ikinci önemli sonucu, ABD'nin kullandığı yöntemlerin etik boyutuyla ilgilidir. ABD'nin krizi uluslararası kurum ve örgütler yerine etik açıdan sınırları belirsiz yerel partnerlerle çözme stratejisi, Suriye'nin yanı sıra Irak, Yemen, Mısır ve Libya gibi devlet mekanizmasının çöktüğü bölgelerde, kaynaklar üzerinde güç ve kontrol sahibi olmak isteyen devlet dışı aktörlerin savaş temelli bir ekonomi yaratmasına neden olmuştur. Bu aktörlerin insanlığa, onun tarihi ve kültürel mirasına karşı işledikleri suçların medyadaki görüntüleri, küresel liderliğini yeniden inşa etme çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını düşündürmektedir.

Suriye krizinin, ABD'nin küresel gücü ve liderliğiyle ilişkilendirilebilecek üçüncü sonucu, ABD'nin Avrupalı müttefiklerle ilişkilerindeki kırılmanın derinleşmesidir. Transatlantik ilişkilerinin bu noktaya gelmesinin en önemli nedeni, savaştan kaçan ve daha iyi bir yaşam arayışıyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyen insanların oluşturduğu göç dalgasıdır. Mülteci sorunu, ABD'nin güç politikalarının yarattığı sonuçların Avrupalı müttefikler üzerindeki etkilerinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda, Avrupalılar "istikrarlı, liberal, demokratik, kurallara dayalı bir varlık olmak ve varlıklarını sürdürülebilmek için önemli güvenlik konularında etkin ve özerk aktör olma gerekliliğini"⁵⁴ daha fazla tartışmaya başlamışlardır.

Obama ise Avrupalı müttefiklerini "ABD tarafından korunan uluslararası düzene katkıda bulunmadan onun nimetlerinden faydalanmaya çalışan beleşçiler"⁵⁵ olmakla suçlamıştır. Bu söylem, müttefiklerle ilişkilerdeki eski konumun kaybedilmeye başladığı göstermesi açısından çarpıcıdır. ABD ve müttefikleri arasındaki görüş ayrılıkları, mülteci sorunu ve terörizm gibi küresel güvenlik sorunlarının gölgesinde derinleşmiştir. Atlantik'in iki yakasında da milliyetçilik ve popülizmin artması bu durumun somut göstergesidir.

3. Transatlantik İlişkileri ve Milliyetçi Eğilimlerin Gölgesinde Trump Dönemi

Trump döneminde sistemdeki çok kutuplu yapının, herhangi bir ideoloji tarafından domine edilmeyen, belirsizliğin egemen olduğu, küresel ve bölgesel güçler arasındaki rekabetin

52 David Jervis, "Obama, Syria, and the Exertion of American Military Power", *Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar.–OL PAN*, 12:1, 2017, s. 41.

53 Saman Zulfqar, "Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability", *Perceptions*, 23:1, s. 124.

54 Natalie Nougayrede, "Obama'a Right. Europe's "Free Riders" Need to Take the Initiative on Syria", *The Guardian*, 12.3.2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/12/obama-right-europe-free-riders-syria-britain-france-germany>, erişim 05.03.2024.

55 Jeffrey Goldberg, "Obama Unhappy with Allies, Upset at Free Riders", *The Atlantic*, 16.3.2016, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/obama-unhappy-with-allies-upset-at-free-riders>, erişim 05.03.2024.

arttığı ve müttefik devletler arasındaki görüş ayrılıklarının derinleştiği bir karakter kazandığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde sistemdeki değişim dinamiği, ABD ile sistemin ikinci büyük gücü olan Çin arasındaki küresel güç rekabetiyle şekillenmiştir. Böylesi bir yapıda ABD'nin küresel liderliğinden söz etmek kolay olmamakla birlikte, gerek materyal kaynaklar gerek ABD ve müttefiklerinin oluşturduğu ilişkiyel yapı, ABD'nin baskın güç konumunun devamını sağlamıştır.

Trump döneminde, ABD'nin küresel güç ve liderliğine ilişkin politikaları; ABD'nin maddi gücünün onarılması ve geliştirilmesi, Çin ile artan küresel güç mücadelesi ve müttefiklerin güvenlik ve savunma konularında daha fazla sorumluluk almaya zorlanması odağında şekillenmiştir.⁵⁶ Her üç başlık da Obama döneminde başlatılan politikaların devamı niteliğindedir. Ancak bu maddeler, ABD'nin küresel güç ve liderliği açısından sadece devamlılığı değil, aynı zamanda önceki dönemlerden kopuşu da simgelemektedir.

Trump “Önce Amerika” sloganıyla yürüttüğü başkanlık kampanyası boyunca, dış politikada yapılan tercihlerin Amerikan halkının çıkarlarını yansıtmadığını, başka ülkelerdeki sorunları çözme girişimlerinin Amerika'nın kaynaklarına zarar verdiğini savunmuştur. Clarke ve Ricketts'e göre bu retorik, serbest piyasa kapitalizminin, geleneksel güvenlik ittifaklarının ve Amerikan fikir ve normlarının ihracına öncelik veren liberal uluslararasılık ile dış politika elitlerinin Amerikan halkının refah ve onurunu görmezden geldiğini savunan milliyetçi izolasyonizm arasındaki çatışmayı yansıtmaktadır.⁵⁷

Trump döneminde öne çıkan “Önce Amerika” sloganı, güç ve liderlik etme yöntemini belirleyen zihinsel arka plandaki değişimi yansıtmaya açısından önemlidir. Bu slogan, ABD dış politikasının liberal değerlerin evrenselleştirilmesi hedefinden uzaklaşarak milliyetçi ve izolasyonist bir çizgiye kaydığını göstermektedir. Üstelik bu milliyetçi çizgi, kozmopolit bir toplumsal yapıya sahip olan ABD'deki tüm halkları kapsamamakta, daha çok beyaz orta sınıf Amerikalıları öne çıkaran dar odaklı bir yaklaşım içermektedir. Trump'ın “küçülen beyaz çoğunluk ile hızla büyüyen beyaz olmayan azınlık arasındaki bölünmeleri, değerleri, yaşam tarzlarını ve siyasi görüş farklılıklarını”⁵⁸ sıkça vurgulaması bu döneme damgasını vuracak olan toplumsal kutuplaşmanın nüvelerini de oluşturmuştur.

“Önce Amerika” söylemi ekonomi politikalarına, “ABD'nin enerji özerkliğini elde etmesi, yabancı kaynaklara bağımlılığını azaltması ve imalat sektörünü yeniden canlandırması planı çerçevesinde korumacı politikalara yönelmesi”⁵⁹ şeklinde yansımıştır. Amerikan ekonomisini korumak ve canlandırmak amacıyla milliyetçilik temelinde uygulanan politikalarla, liberal uluslararası sistemin değerleri çelişmektedir. Bu çelişki, tıpkı Bush ve Obama dönemlerinde olduğu gibi, Trump döneminde de ABD'nin çıkarlarıyla küresel sistemin doğası arasında anlamlı ve tutarlı bir bütünsellik oluşturulmadığını göstermektedir.

ABD'nin materyal kaynaklarını geliştirmesi ve onarması açısından izlenen bir diğer politika da Obama döneminde başlayan kademeli askeri geri çekilme ve bölgesel aktörlerden faydalanma politikalarını devam ettirmek olmuştur. “Uzak diyarlardaki kadim sorunları çözenin ABD ordusunun işi olmadığını ve bitmeyen savaşlar için ülkenin kaynaklarının

56 White House, “National Security Strategy 2017”, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, erişim 22.03.2024.

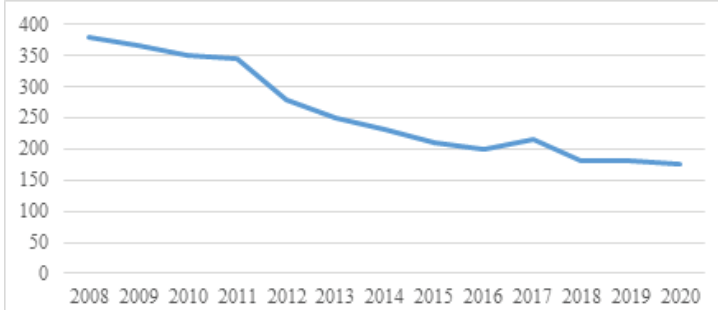
57 Michael Clarke ve Anthony Ricketts, “Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition”, *Comparative Strategy*, 36:4, 2017, s. 370.

58 Alan Abramowitz ve Jennifer McCoy, “United States: Racial Resentment, Negative Partisanship, and Polarization in Trump's America” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681:1, January 2019, s. 138.

59 Brandon M. Boylan, Jery McBeath ve Bo Wang, “US–China Relations: Nationalism, the Trade War, and COVID-19”, *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 14, 2021, s. 28.

daha fazla tüketilmemesi gerektiğini⁶⁰ savunan Trump döneminde, Amerikan ordusunun Orta Doğu'daki çekilişi sürdürülmüştür. ABD'nin 2008-2020 yılları arasındaki denizaşırı birliklerdeki azalışı Tablo-6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. ABD'nin Denizaşırı Birlikleri, 2008-2020⁶¹

ABD ordusunun Orta Doğu'dan çekilişinin hızlanmasında Obama döneminde başlatılan “Pivot Asya” stratejisinin de etkisi olmuştur. Bu dönemde Çin ile rekabet küresel politikada en önemli başlık olarak ele alınmıştır. Trump yönetiminin Çin stratejisi, Çin'in küresel sisteme entegre olmak yerine, onu kendi çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirmek istediği varsayımına dayanmaktadır.⁶² Trump, Çin'in Kuşak-Yol gibi kalkınma odaklı projelerinin, Asya, Afrika, Orta Doğu ve Avrupa'daki ekonomik iş birliği politikalarının ve askeri modernizasyon çabalarının, iyicil bir hegemonyadan ziyade, Çin'in ideolojisini ve küresel hırslarını yayma arzusundan kaynaklandığını savunmaktadır. Bu nedenle, Çin uluslararası düzen için bir tehdit olarak görülmüş ve özellikle ticari konularda sınırlayıcı tedbirler alınmıştır.

Çin gibi hammadde açısından dışa bağımlı bir ülkenin üretimini sınırlamak amacıyla çelik ve alüminyum gibi maddelere yönelik vergi oranlarının artırılması, Çinli firmalara teknoloji hırsızlığı suçlamalarının yöneltilmesi, müttefik ülkelere Çinli yatırımların gözden geçirilmesi için baskı yapılması gibi tedbirler, ABD'nin Çin stratejisinin aşırılaştığını gösteren örneklerdir. Baskı ve zorlamanın öne çıktığı bu politikalar, karşılıklı bağımlılığın derinleştiği küresel sistemde, devletlerin bölgesel iş birliklerine veya gizli pazarlıklar etrafında şekillenen ikili ilişkilere yönelmesine neden olmuştur. Bu yaklaşım, uluslararası sistemdeki güç dengelerinin ve devletlerin stratejik tercihlerinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Trump döneminde ABD'nin güç ve liderliği açısından ortaya çıkan sorunlardan en önemlisi, müttefikler ve stratejik ortaklarla ilişkilerde yaşanan gerilimdir. Obama döneminde “Avrupa'nın savunma hazırlıklarını rasyonelleştirmesi ve düzene sokmasına yönelik artan farkındalık”,⁶³ Trump yönetimi altında yerini tehdit, yaptırım ve cezalar yoluyla tahakküm, baskı ve zorlamaya dayalı politikalara bırakmıştır. NATO bağlamındaki ilişkiler buna örnek olarak gösterilebilir.

60 REV, “Donald Trump West Point Graduation Ceremony Speech”, 13.6.2020, <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-west-point-commencement-speech-transcript>, erişim 27.03.2023.

61 BBC News, “US election 2020: Has Trump kept his promises on the military” 16.01.2020, <https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54060026>, erişim 21.03.2023.

62 White House Archive, “United States Strategic Approach to the People's Republic of China”, 2020, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf>, erişim 23.04.2023.

63 Stephen Walt, “In Praise of a Transatlantic Divorce”, *Foreign Policy*, 30.05.2017, <https://foreignpolicy.com/2017/05/30/in-praise-of-a-transatlantic-divorce-trump-merkel-europe-nato/>, erişim 27.03.2023.

NATO'nun 2014 Galler Zirvesi'nde "üye ülkelerin savunma harcamalarının minimum %20'sini NATO'nun operasyonel ve altyapı faaliyetleri için temel silah ve teçhizat tedariki ile araştırma ve geliştirmeye ayırmaları ve terörle mücadelede daha etkin bir rol oynamaları"⁶⁴ yönünde karar alınmıştır. Trump, NATO ülkelerini bu taahhüt doğrultusunda hareket etmeleri konusunda sert şekilde uyararak, beklentilerinin karşılanmaması durumunda, üye ülkelerin ABD'nin sunduğu savunma ve güvenlik taahhüdünden mahrum bırakılabileceği tehdidinde bulunmuştur.

Trump yönetiminin savunma harcamaları taahhüdünü yerine getirmeyen Almanya'dan 2020 yılında 12,000 askerini geri çekme ve bu askerlerin bir kısmını üyelik koşullarını yerine getiren Polonya'da konumlandırma kararı, zorlama ve baskı üzerinden kurulan güç ilişkilerinin çarpıcı bir örneğini sunmaktadır. Bu tarz politikalar, sadece NATO müttefiklerini değil, Hint-Pasifik bölgesinde Çin'i çevreleme stratejisi çerçevesinde Japonya ve Güney Kore gibi ülkeleri de kapsamıştır. Trump yönetimi, bu ülkelere savunma bütçelerini artırıp, iş birliğini geliştirmeleri konusunda baskı kurarak, ABD'nin küresel askeri ve stratejik çıkarlarını daha geniş bir coğrafyada tesis etmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde ittifakların doğasını ve ABD'nin liderlik tarzını yeniden şekillendiren önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

"NATO'yu çok uzun yıllar önce tasarlanmış, modası geçmiş bir organizasyon ve Birleşmiş Milletler'i politik bir oyun olarak gördüğünü"⁶⁵ ifade eden Trump'ın söylemleri, ABD'nin küresel liderliğini tartışmalı hale getirmiştir. Löfflmann'a göre, "Trump'ın popülist vizyonu, Soğuk Savaş sonrası Washington'daki liberal hegemonya uzlaşısına bugüne kadarki en önemli iç meydan okumayı sunmaktadır."⁶⁶ Dönemin Almanya Şansölyesi Merkel'in 2017 G7 Zirvesi'nde ifade ettiği; "Avrupalılar olarak kaderimizi gerçekten kendi elimize almamız gerekmektedir. Başkalarına tamamen güvenebileceğimiz zamanlar artık geride kaldı"⁶⁷ cümlesi liberal uluslararası sistemin aktörleri arasındaki kırılmanın derinliğini etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, uluslararası ilişkilerdeki mevcut dengelerin sarsıldığını ve ABD'nin geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerinde derin bir değişimin yaşandığını göstermektedir.

Trump döneminde, güvenlik söz konusu olduğunda başkalarına güvenilemeyeceğini belki de en iyi anlayan ülke Türkiye olmuştur. Bu dönemde iki ülke arasında yaşanan; ABD'nin Suriye'de PKK ile ilintili YPG-PYD'yi desteklemesi, S-400 ve F-35 Krizi, Rahip Brunson krizi ve Halkbank davası gibi olaylar, gücün sadece kapasiteden ibaret olmadığını, ilişkisel bir süreç olduğunu göstermektedir. ABD'nin tek boyutlu güç anlayışının neden olduğu bu krizler, Türkiye'nin ekonomik istikrarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bununla birlikte güvenlik politikalarının da dönüşmesini sağlamıştır. Türkiye, Irak'ın kuzeyi ve Suriye başta olmak üzere kendi güvenliğini sağlamaya yönelik stratejileri ön plana çıkararak ve savunma sanayi projelerine ağırlık vererek, uluslararası sistemdeki dinamikleri etkileyen bağımsız bir güvenlik aktörü olma yolunda adımlar atmıştır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki konumunu yeniden şekillendirmekte ve onu daha özerk bir aktör haline getirmektedir.

64 NATO, "Wales Summit Declaration", 5.9.2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 26.03.2024.

65 Ashley Parker, "Donald Trump Says NATO is "Obsolete", UN is "Political Game"", *The New York Times*, 2.4.2016, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/04/02/donald-trump-tells-crowd-hed-be-fine-if-nato-broke-up/>, erişim 27.03.2023.

66 Georg Löfflmann, "From the Obama Doctrine to America First: the Erosion of the Washington Consensus on Grand Strategy", *International Politics*, 57, 2020, s. 599.

67 Reuters, "After Summits with Trump, Merkel Says Europe Must Take Fate into Own Hands", 28.5.2018, <https://www.reuters.com/article/cnews-us-germany-politics-merkel>, erişim 27.03.2023.

Trump yönetiminin güç ve liderlik alanında başarısız olduğu bir diğer olay ise 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve kısa zamanda tüm dünyaya yayılan Covid-19 pandemisi olmuştur. Pandemi, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açarken, geri kalanları da ekonomik çöküş, sınırların kapanması ve değişen hayat düzenine dair diğer sorunlarla baş etmek durumunda bırakmıştır.⁶⁸

Pandemi süreci, uluslararası toplumu ortak bir amaç doğrultusunda bir araya getirme ve küresel bir mücadele için gerekli adımları belirleme açısından küresel liderliğe duyulan ihtiyacı açık bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak Trump yönetimi, bilimsel gerçeklerden uzak popülist politikalara yönelmiş ve pandemiyi Çin'le olan küresel rekabetin bir parçası haline getirerek sistemdeki güvensizliği pekiştirmiştir. Pandemi sürecinde, ABD'nin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) hakkındaki açıklamaları, DSÖ'den ayrılacağını duyurması, aşı tedarikini "Önce Amerika" politikası çerçevesinde ele alması, fakir ülkeleri kapsayacak bir düzenlemeye karşı sergilediği çekimser tutum gibi örnekler, ABD'ye yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Trump yönetiminin bu yaklaşımı, ABD'nin uluslararası sistemde henüz olgunlaşmamış bir güç olduğunu düşündürmektedir.

Trump'ın birey, çevre, ekonomi güvenliği başta olmak üzere güvenlik yelpazesinin unsurlarını göz ardı eden, "Önce Amerika" perspektifine dayalı aşırılaşmış politikaları, küresel siyasette normsuzluğun norm haline geldiği yeni bir dönem yaratmıştır. Bu yaklaşımlar, sistemde uzun zamandır etkili olan Hobbesçu dinamiklerin güçlenmesine ve milliyetçi eğilimlerin yükselmesine yol açmıştır. Bu tespit, Tablo 7 ile desteklenmektedir.

Tablo 7. Trump Dönemi Sağ İdeolojinin Yükselişi⁶⁹

	2018 (%)	2019 (%)	Değişim Oranı (%)
Macaristan	35	57	22
İspanya	9	31	22
Fransa	13	30	17
Brezilya	23	38	15
Polonya	48	61	13
Yunanistan	24	37	13
Hollanda	23	35	12
Arjantin	15	27	12
İtalya	39	50	11
Kanada	33	43	10

Trump dönemini liberal sistemin krizi olarak değerlendiren Ikenberry'e göre, Trump'ın ticaret, ittifaklar, uluslararası hukuk, çok taraflılık, çevre, işkence ve insan hakları konularına yaklaşımı Amerika'nın küresel düzenin lideri olma rolünü fiilen sona erdirmekte ve demokratik dünya genelinde, popülist, milliyetçi ve yabancı düşmanı tepki siyaseti akımlarını çoğaltmaktadır.⁷⁰

68 Florian Bieber, "Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemic", *Nationalities Papers* 50:1, 2022, s. 13.
69 Pew Research Center, "Spring 2019 Global Attitudes Survey Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable", 7.1.2020, https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/pg_2020-01-08_us-image_1-04/, erişim 18.02.2024.

70 G. John Ikenberry, "The End of Liberal Order", *International Affairs*, 94:1, January 2018, s. 7.

Sonuç

Uluslararası sistem, 2001-2020 yılları arasında farklı dinamiklerin etkisiyle dönüşüm sürecine girmiştir. Çin ve Rusya'nın küresel güç rekabetine dahil olması, bölgesel güçler arasındaki liderlik mücadelesi, liberal uluslararası sistemin küreselleşmesiyle derinleşen güvenlik sorunları ve teknolojik gelişmeler, dönüşüm sürecini hızlandıran temel unsurlardır. Küresel liderlik iddiasını sürdürmeye çalışan ABD ise, hem bu dinamiklerden etkilenen hem de politik ve stratejik seçimleriyle sürece yön veren bir aktör olarak öne çıkmıştır.

11 Eylül 2001 sonrası ABD'nin uluslararası sistemdeki konumunu koruma çabalarının arttığı görülmüştür. Bush döneminde, ABD yönetiminin güç anlayışı genellikle kapasite ve sonuçlara odaklanan, baskı, ceza ve kontrol yöntemleriyle şekillenen tek boyutlu bir yaklaşımla tanımlanmıştır. Irak operasyonu, bu yaklaşımın pratiğe döküldüğünü gösteren bir örnektir. Ancak, güç kapasitesi açısından sistemde açık ara önde olan bir ülkenin Irak'taki başarısızlığı, geniş kapsamlı güç projeksiyonlarının pratikte beklenmeyen sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Bu dönemde, askeri ve ekonomik güç kaynaklarının yoğun kullanımı, "güç yorgunluğu" olarak tanımlanabilecek bir duruma yol açmıştır. Gücü elinde bulunduran aktörün kontrolden çıkması, başat aktörün çözüm üretme kapasitesinin sınırlandırılmasına yol açmış ve bu sürecin ilk büyük krizi, 2008 ekonomik krizi olarak ortaya çıkmıştır.

2008 ekonomik krizi, küresel sistemde önemli değişimlere neden olmuş ve Batılı ekonomileri olumsuz yönde etkilemiştir. Kriz, Çin, Rusya ve Hindistan gibi ülkelerin askeri ve ekonomik güçlerini artırmalarına olanak sağlamıştır. Liberal uluslararası sistemin iki temel uzlaşma sütunundan biri olan refahın aşınması, transatlantik ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiş ve ABD'nin küresel liderliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Krizin önemli bir diğer sonucu, dış politika yapım sürecinde iç kamuoyunun önceliklerinin daha fazla dikkate alınmaya başlanmasıdır.

Irak operasyonu ve 2008 ekonomik krizi ilişkisinden edinilen tecrübeler, Obama yönetimini daha ihtiyatlı dış politika yaklaşımına yönlendirmiştir. Bu dönemde, Orta Doğu'daki askeri birliklerin kademeli olarak geri çekilmesi, Bush döneminde ihmal edilen çok taraflılık ile liberal uluslararası sistemin yeniden canlandırılması çabaları, ilişkisel ve çok boyutlu bir güç anlayışına geçişin örnekleri olarak değerlendirilebilir. Ancak Arap Baharı ve ardından yaşanan Suriye krizi, ABD'nin tek boyutlu güç politikalarını vekiller aracılığıyla dolaylı şekilde sürdürdüğünü ortaya koymuştur. ABD'nin Orta Doğu'daki derinleşen sorunları kendi ekonomisine ve imajına zarar vermeden vekiller yoluyla çözme stratejisi, bölgede etik sınırları belirsiz bir savaş sarmalının oluşmasına neden olmuştur. Bu süreç, milyonlarca kişinin evlerini terk ederek Batılı ülkelere yönelmesine yol açarken, Batılı devletlerle ABD arasındaki ilişkilerdeki kırılmayı derinleştirmiştir.

Güç yorgunluğuyla ortaya çıkan bu ikinci kriz, uluslararası sistemdeki ilke ve normların daha da aşınmasına yol açarak ABD küresel stratejisindeki Hobbesçu dinamikleri belirginleştirmiştir. Ayrıca, ABD'nin çekildiği veya vekillere bıraktığı bölgelerde oluşan güç boşluğu, yükselen güçler ve bölgesel aktörler için önemli fırsat sunmuştur. Çin ve Rusya'nın Orta Doğu'daki yerel aktörler üzerindeki etkinliğinin artması, küresel güç rekabetini hızlandırmıştır. Türkiye'nin stratejik önemini yeniden vurgulandığı bu dönemde, İran ve Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkeleri arasındaki bölgesel liderlik rekabeti güvenlik sorunlarını derinleştirmiştir.

Trump'ın "Önce Amerika" politikasına eşlik eden yaptırım ve zorlama temelli güç kurma anlayışı, küresel sistemdeki değişimlerin netleşmesine yol açmıştır. Bu dönemin

belirgin özelliği, Çin’le yaşanan küresel güç rekabetidir. Çin’den ithal edilen ürünlere yüksek gümrük tarifeleri uygulanması ve teknoloji firmalarına yönelik yaptırımlar bu yaklaşımın somut örneklerindedir. Sistemdeki diğer yükselen güç olan Rusya ise, ABD’nin “Önce Amerika” politikası ve Çin’le rekabetinin Orta Doğu’da yarattığı boşluğu değerlendirerek uluslararası sistemde etkili bir aktör haline gelmiştir. Çin ve Rusya’nın stratejik hamleleri, uluslararası güç dinamiklerinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Liberal uluslararası sistemin iki temel sütunu olan refahın 2008 kriziyle ve güvenliğin de Suriye ve mülteci krizleriyle aşınması, transatlantik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Trump’ın milliyetçi politikaları, Batılı müttefiklere yönelik retorisi ve liberal sistemin kurumlarını ABD açısından ayak bağı olarak görmesi küresel kuzey arasındaki kırılmayı derinleştirmiştir. Bu süreç, Avrupalı müttefiklerin kendi güvenliklerini sağlamaları konusunda artan bir farkındalık yaratmış, ittifak ilişkilerindeki güven kaybı ve ABD’nin geleneksel liderlik rolündeki zayıflama, küresel düzende stratejik belirsizliklere yol açmıştır.

Kapasite ve sonuçlara odaklanan güç politikalarının, askeri ve ekonomik unsurlar başta olmak üzere güç kaynaklarının yoğun kullanımına sebep olduğu düşünülmektedir. Uluslararası sistemde başat olan devletlerin bu yaklaşımı farklı sürelerde uygulamaları, güç üzerinde kontrol sorunları yaratan ve krizleri tetikleyen güç yorgunluğuna daha yatkın hale gelmelerine yol açmaktadır. Bu hipotez, Soğuk Savaş sonrası şekillenen sistemdeki ABD’nin rolü üzerinden test edilmiş ve kademeli olarak doğrulanmıştır.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamızın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

Basılı Eserler

- ACHARYA Amitav (2017). “After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order”, *Ethics & International Affairs*, 31:3, 271-285.
- BACHRACH Peter ve BARATZ Morton S. (1962). “The Two Faces of Power”, *American Political Science Review*, 56:4, 947-952.
- BIEBER Florian (2022). “Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemic”, *Nationalities Papers* 50: 1, 13–25.
- BOYLAN Brandon M., MCBEATH Jerry ve WANG Bo (2021). “US–China Relations: Nationalism, the Trade War, and COVID-19”, *Fudan J. Hum. Soc. Sci.* 14, 23–40.
- CHESTERMAN Simon (2011). ““Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya”, *Ethics & International Affairs*, 25:3, 279-285.
- CHOLLET Derek (2016). *Long Game: How Obama Defied Washington and Redefined America’s Role in the World*, Public Affairs, New York.
- CLARKE Michael ve RICKETTS Anthony (2017). “Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition”, *Comparative Strategy*, 36:4, 13-26.

- DAHL Robert (1957). "Concept of Power", *Behavioral Science*, 2:3, 201-215.
- FERRIS Elizabeth ve KİRİŞÇİ Kemal (2016). *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*, Brookings Institution Press, Washington.
- FOUCAULT Michel (1998). *The History of Sexuality: The Will to Knowledge*, Penguin Books, Londra.
- GELB Leslie H. (2009). "Necessity, Choice and Common Sense: A Policy for a Bewildering World", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 3, 56-72.
- HACHIGIAN Nina ve SHORR David (2013). "The Responsibility Doctrine", *The Washington Quarterly*, 36:1, 73-91.
- HINNEBUSCH Raymond (2007). "The American Invasion of Iraq: Causes and Consequence", *Perceptions*, 12:1, 9-27.
- HOLSTI Ole R. (2008). *To See Ourselves as Others See Us*, Michigan University Press, Ann Arbor.
- HOOK Steven W. (2017). *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*, Fifth Edition, Sage Publications, Londra.
- IKENBERRY G. John (1996). "The Future of International Leadership", *Political Science Quarterly*, 111:3, 385-402.
- IKENBERRY G. John (2018). "The End of Liberal Order", *International Affairs*, 94:1, 7-23.
- JARVIS Lee ve LISTER Michael (2017). "For The Record: Re(constructing) Obama's Foreign Policy Legacy", Michelle Bently ve Jack Holland (eds.), *The Obama Doctrine a Legacy of Continuity in US Foreign Policy*, Routhledge Press, New York.
- JERVIS David (2017). "Obama, Syria, and the Exertion of American Military Power", *Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. OL PAN*, 12:1, 41-61.
- JOHNSON Jeannie L, KARTCHNER Kerry M. ve LARSEN Jeffrey. (2009). *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, Palgrave Macmillan, New York.
- KAGAN, Robert (2004). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Vintage Book, New York.
- KARAOĞLU Ali Osman (2019). "Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6:1, 199-223.
- KITCHEN, Nicholas (2011). "The Obama Doctrine – De'tente or Decline?", *European Political Science*, 10, 27-35.
- KRIEG Andreas (2016). "Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East", *International Affairs*, 92: 1, 97–113.
- LASSWELL Harold D. ve KAPLAN Abraham (1950). *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven.
- LEVY Jack S. (1987). "Research Note: Declining Power and the Preventive Motivation for War," *World Politics*, 40:1, 82-107.
- LÖFFLMANN Georg (2020). "From the Obama Doctrine to America First: the Erosion of the Washington Consensus on Grand Strategy", *International Politics*, 57, 588–605.
- LUKES Steven (2005). *Power A Radical View*, Second Edition, Palgrave Macmillan, New York.
- LYNCH Timothy (2014). "Obama, Liberalism and US Foreign Policy", Inderjeet Parmar, Linda B. Miller ve Mark Ledwid (eds.), *Obama and the World: New Directions in US Foreign Policy*, Second Edition, Routledge, Londra.
- MEAD Walter Russell (2009). *Special Providence American Foreign Policy and How It Changed the World*, Second Edition, Routledge Taylor & Francis Group, New York
- MEARSHEIMER John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Nanon & Company, New York.
- MEARSHEIMER John J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. Yale University Press, New Haven.
- MEARSHEIMER John J. (2019). "Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order", *International Security*, 43:4, 7-50.
- NYE Joseph S. Jr. (1990). "The Changing Nature of World Power", *Political Science Quarterly*, 105:2, 177-192.
- OATLEY Thomas (2015). *A Political Economy of American Hegemony: Buildups, Booms, and Busts*, Cambridge University Press, New York.
- OKTAV Özden Zeynep, PARLAR DAL Emel ve Kurşun Ali Murat (2018). "Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian Conflict", Özden Zeynep Oktav (eds.), *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Springer International Publishing.

- OKUR Mehmet Akif (2012). *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*, 2. Basım, Ötügen Yayınları, Ankara.
- OZ Hassan (2008). “Bush’s Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East” *Democracy and Security*, 4:3, 268-289.
- PANSARDI Pamela ve BINDI Marianna (2021), “The New Concepts of Power? Power-over, Power-to and Power-with”, *Journal of Political Power*, 14:1, 51-71.
- POLSBY Nelson (1980). *Community Power and Political Theory: A Further Look at Problems of Evidence and Inference*, Second Edition, Yale University Press, New Haven.
- SNYDER Jack (1991). *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York.
- ZULFQAR Salman (2018). “Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability”, *Perceptions*, 23:1, 121-148.

İnternet Kaynakları

- ABRAMOWITZ Alan ve MCCOY Jennifer (2019). “United States: Racial Resentment, Negative Partisanship, and Polarization in Trump’s America” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681:(1), <https://www.undp.org/syria/publications/alienation-and-violence-impact-syria-crisis-report-2014>, erişim 01.03.2023.
- UNITED NATIONS (2009). Arab Human Development Report: Challenges to Human Security in the Arab Countries, <https://arab-hdr.org/report/human-security-2009/>, erişim 27.12.2023.
- BBC NEWS (2020). “US Election 2020: Has Trump Kept His Promises on the Military” <https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54060026>, erişim 21.03.2023.
- CNN (2016). “Obama Recognizes Syrian Opposition Coalition”, <https://edition.cnn.com/2012/12/11/world/us-syria-opposition/index.html>, erişim 18.01.2023].
- FORD Robert S (2019). “The Syrian Civil War: A New Stage, but Is It the Final One?”, *The Middle East Institute*, https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, erişim 18.01.2023.
- GOLDBERG Jeffrey (2016). “Obama Unhappy with Allies, Upset at Free Riders”, *The Atlantic*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/obama-unhappy-with-allies-upset-at-free-riders>, erişim 05.03.2024.
- HAMİD Shadi (2015). “Islamism, the Arab Spring, and the Failure of America’s Do-Nothing Policy in the Middle East” *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/middle-east-egypt-us-policy/409537>, erişim 27.12.2022.
- HEYDEMANN Steven (2023). “Syria’s Dissolving Line Between State and Nonstate Actors”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2023/01/27/syrias-dissolving-line-between-state-and-nonstate-actors/>, erişim 05.03.2023.
- WHITE HOUSE (2010). National Security Strategy, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/national-security-strategy-may-2010>, erişim 25.12.2023.
- WHITE HOUSE (2011). “Remarks by the President in Address to the Nation on Libya”, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>, erişim 03.01.2023.
- WHITE HOUSE (2015). National Security Strategy, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf, erişim 01.03.2023.
- WHITE HOUSE ARCHIVE (2020), “United States Strategic Approach to the People’s Republic of China”, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf>, erişim 23.04.2023.
- NOUGAYREDE Natalie (2016). “Obama’a Right. Europe’s “Free Riders” Need to Take the Initiative on Syria”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/12/obama-right-europe-free-riders-syria-britain-france-germany>, erişim 05.03.2023.
- NYE Joseph S. Jr. (2009). “Get Smart”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart>, erişim 03.01.2024.
- PARKER Ashley (2016). “Donald Trump Says NATO Is “Obsolete”, UN Is “Political Game”, *The New York Times*, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/04/02/donald-trump-tells-crowd-hed-be-fine-if-nato-broke-up/>, erişim 27.03.2023.
- PEW RESEARCH CENTER (2008). “Views of the USA”, <https://www.pewresearch.org/global/2008/06/12/chapter-2-views-of-the-u-s/>, erişim 27.02.2024.
- PEW RESEARCH CENTER (2020). “Spring 2019 Global Attitudes Survey Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable”, <https://www.pewresearch.org/>

global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/pg_2020-01-08_us-image_1-04/, erişim 18.02.2024.

- REUTERS (2015). “Syria Death Toll Now Exceeds 210.000: Right Group”, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-toll>, erişim 01.02.2023.
- REUTERS (2018). “After Summits with Trump, Merkel Says Europe Must Take Fate into Own Hands”, <https://www.reuters.com/article/cnews-us-germany-politics-merkel>, erişim 27.03.2023.
- SMITH Kelly H. (2006). “Surrogate Warfare for the 21st Century”, *United States Army Command and General Staff College*, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA451060.pdf>, erişim 26.02.2023.
- REV (2020). “Donald Trump’s West Point Graduation Ceremony Speech Transcript”, <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-west-point-commencement-speech-transcript>, erişim 27.03.2023.
- UKMAN Jason ve SLY Liz (2011). “Obama: Syrian President Assad Must Step Down”, *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/> erişim 18.01.2023.
- UNITED NATIONS OPERATIONAL DATA PORTAL (2013). “Refugee Situations”, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/39309>, erişim 01.03.2023.
- NATO (2014). “Wales Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 26.03.2024.
- WALLERSTEIN Immanuel (2002). ‘The Eagle Has Crash Landed’, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/the-eagle-has-crash-landed/>, erişim 27.05.2024.
- WALT Stephen (2017). “In Praise of a Transatlantic Divorce”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2017/05/30/in-praise-of-a-transatlantic-divorce-trump-merkel-europe-nato/>, erişim 27.03.2023.